

GESCHIEDENIS VAN DE STEENBAKKERIJEN JOSEPH DUMOULIN 1922-1985

WIJK HAGEBOS - LANGEMARK

Koenraad Dumoulin - februari 2024

Na de eerste wereldoorlog 1914-1918 werd vanaf **eind 1919** in de Westhoek begonnen met de wederopbouw van de verwoeste gewesten. Daardoor was er een grote nood aan bouwmaterialen: bakstenen en dakpannen voor de gebouwen en de stallen maar ook draineerbuizen voor de landbouw.

Zodra het ergste puin geruimd was en de wegen opnieuw berijdbaar waren, werden steenbakkerijen opgericht. Eén van de mensen die de mogelijkheden voor nieuwe steenbakkerijen in de streek aanvoelden, was Joseph Dumoulin (1895-1981). Afkomstig uit Rumbekke aan de Caïfashoek richtte hij **in 1922** een steenbakkerij op in de wijk Hagebos van Langrmark, Groenestraat 25 en 27 .

Als landbouwerszoon en dienstplichtige Belgische soldaat in Duitsland kon hij daar in 1920 zijn grote interesse in mechanica en automatisatie van o.a. steenbakkerijen verder ontwikkelen.

1922-1923: VELDOVENS

In eerste instantie liet hij grootschalige **veldovens** bouwen om bakstenen te produceren. Dit was toen al een voorbijgestreefde en weinig efficiënte productiemethode maar was in het verwoeste gebied de enige mogelijkheid.

De veldovens, in de volksmond toen ook '**buitenovens**' genoemd, werden gebouwd door kleistenen te stapelen en tussen de stenen kolen te spreiden. Het geheel werd geïsoleerd door langs de buitenzijden een laag klei aan te brengen. Doordat alles in open lucht gebeurde, bestond het risico dat de stenen niet goed gebakken werden.

Volgens de familiegeschiedenis slaagden de eerste veldovens niet helemaal, met bakstenen van mindere kwaliteit tot gevolg. Om dit te verhelpen werd een expert brander/stoker uit de

Rupelstreek aangetrokken.

Dit resulteerde in **1923** tot geslaagde veldovens met duizenden goede bakstenen tot gevolg die onmiddellijk een grote afzet kenden en winst opleverden.

Joseph Dumoulin staat helemaal boven op één van zijn veldovens tussen zijn arbeiders/steenbakkers (Van rechts naar links: 3e persoon).

Familiefoto in 1923 in de kleiput.

V.l.n.r. :

Annemarie Dumoulin, zuster van Joseph Dumoulin

Maria Muysen, echtgenote van Joseph Dumoulin

(rechtstaand) Joseph Dumoulin

Antoon Muysen, schoonbroer Joseph Dumoulin

Een smalspoorlijn loopt vanuit de kleiput naar de mastodont van een veldoven die aan de horizon opdoemt. Deze was zo groot dat de ganse streek erover sprak.

1923-1965: GEMECHANISEERDE 'HOFMANN'-STEENOVEN

Met de winst van zijn veldovens kon Joseph Dumoulin een permanente **gemechaniseerde steenbakkerij** -een **Hoffmann-ringoven**- aan de Hagebos oprichten met tal van machines zoals een aandrijfmotor, een mechanische afhaalmachine, een transportband, een kleisnijder en verdeler. Pompen zorgden voor de aanlevering van het nodige water uit de kleiput.

De productie van deze steenbakkerij was toen zeker nog niet modern te noemen maar was eerder op 19e eeuwse leest geschoeid.

De klei werd nog steeds handmatig (door de **'kleistekers'**) met een spade afgestoken en de steenvormen via een strengpers- en een kneedmachine door een vorm/malle geduwd. Men noemde deze kleistenen **'vormelingen'** die in drooghutten gestapeld en afgedekt werden met rieten matten, beschermd tegen regen, sneeuw en vorst. Het droogproces gebeurde door de wind.

De 'kleistekers' aan het werk .

In de kleiput steken (spitten) de kleistekers met een scherpe spade stukken klei los. In een volgende fase worden de met klei gevulde wagonnetjes naar de productieruimte gevoerd.

In de productieruimte wordt de klei via een strengpers- en een kneedmachine door een vorm/malle geduwd tot kleistenen, ook “vormelingen” genoemd.

De vormelingen werden daarna in drooghutten gestapeld om te drogen.

In **1926** nam Joseph Dumoulin de ziertogende steen- en buizenbakkerij van Menu (met Hoffmanoven) in Wijtschate over, wat hem toeliet om zijn productie te diversifiëren. Hij specialiseerde zich daar in draineerbuizen en holle stenen.

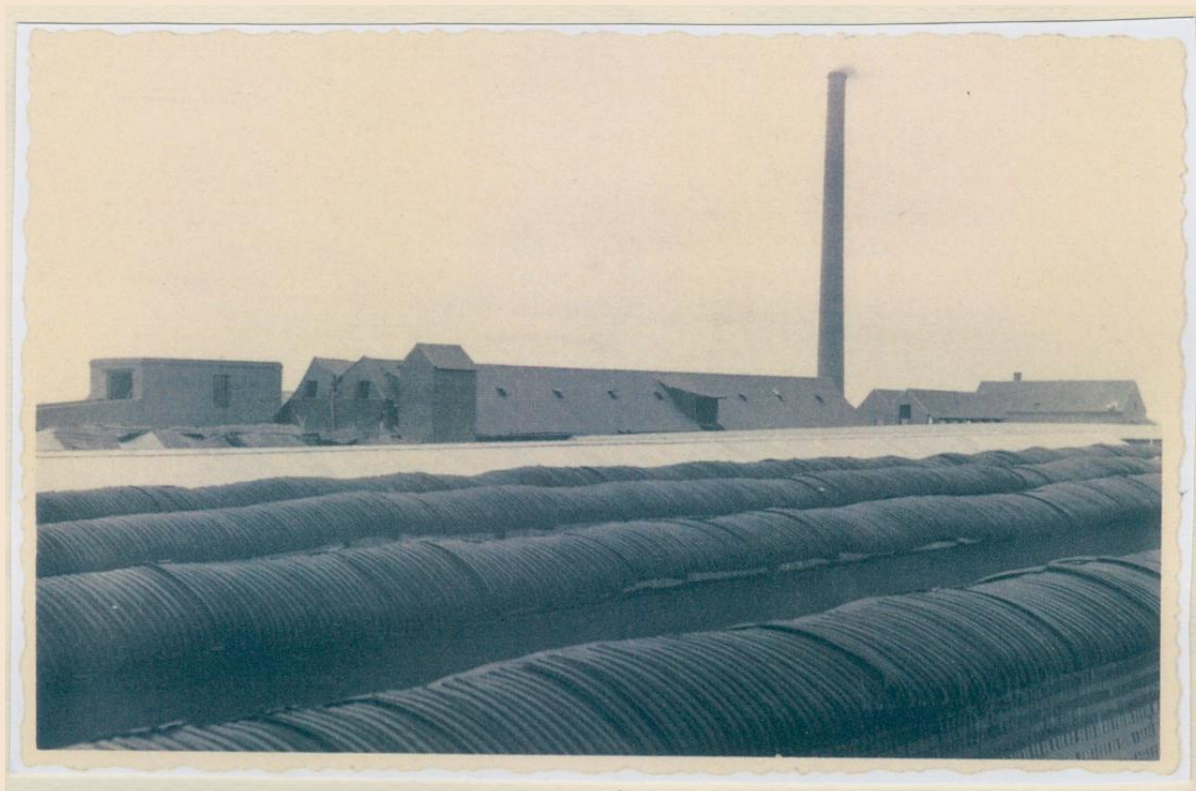
Het productieproces in Langemark werd dus deels gemoderniseerd door **een ringoven -type Hofmann-** te bouwen in plaats van verder te produceren in veldovens. Dit type steenoven was in 1858 uitgevonden en kon de productie van bakstenen verhogen door een continu bakproces.

Een Hoffman-ringoven is ellipsvormig en bestaat uit een doorlopende tunnel die verdeeld is in 16 kamers. Deze compartimenten staan in verbinding met elkaar en met een rookkanaal dat naar een grote schoorsteen aan de achterzijde van de oven leidt.

Iedere kamer had aan de buitenzijde een opening waarlangs gedroogde vormelingen en

gebakken producten in- en uitgeladen werden.

Het bakvuur reisde in 14 dagen de compartimenten rond. Er werd gestookt met steenkool en de oven brandde constant.

In 1923 en 1924 werden de veldovens vervangen door het bouwen van de gemechaniseerde 'Hofmann'-steenoven. Dit type steenoven kon de productie van bakstenen verhogen door een continu bakproces.

Deze Hofmann-oven was in gebruik tot 1965. De gebouwen werden daarna gesloopt met als sluitstuk het neerhalen van de 30 meter hoge schoorsteen in 1972.

De steenkool werd aangevoerd via de spoorlijn Torhout-Ieper, die langs de steenoven liep. Voor de ontsteking van de ringoven waren ongeveer 5000 kg kolen nodig. Het vuur werd brandend gehouden via openingen in het plafond van de compartimenten. Aanvankelijk moesten de stokers steeds kleine en precies gedoseerde hoeveelheden grof kolengruis toevoegen aan de brandkamers langs deze kokers.

Joseph Dumoulin ontwikkelde een **'kolenverspreider'** die met een tijds klok de steenkool via automatische trechters over de brandkamers verdeelde. In 1935 bekwam Joseph Dumoulin een patent voor zijn uitvinding.

De automatische 'kolenverspreiders'

TWEEDE WERELDOORLOG

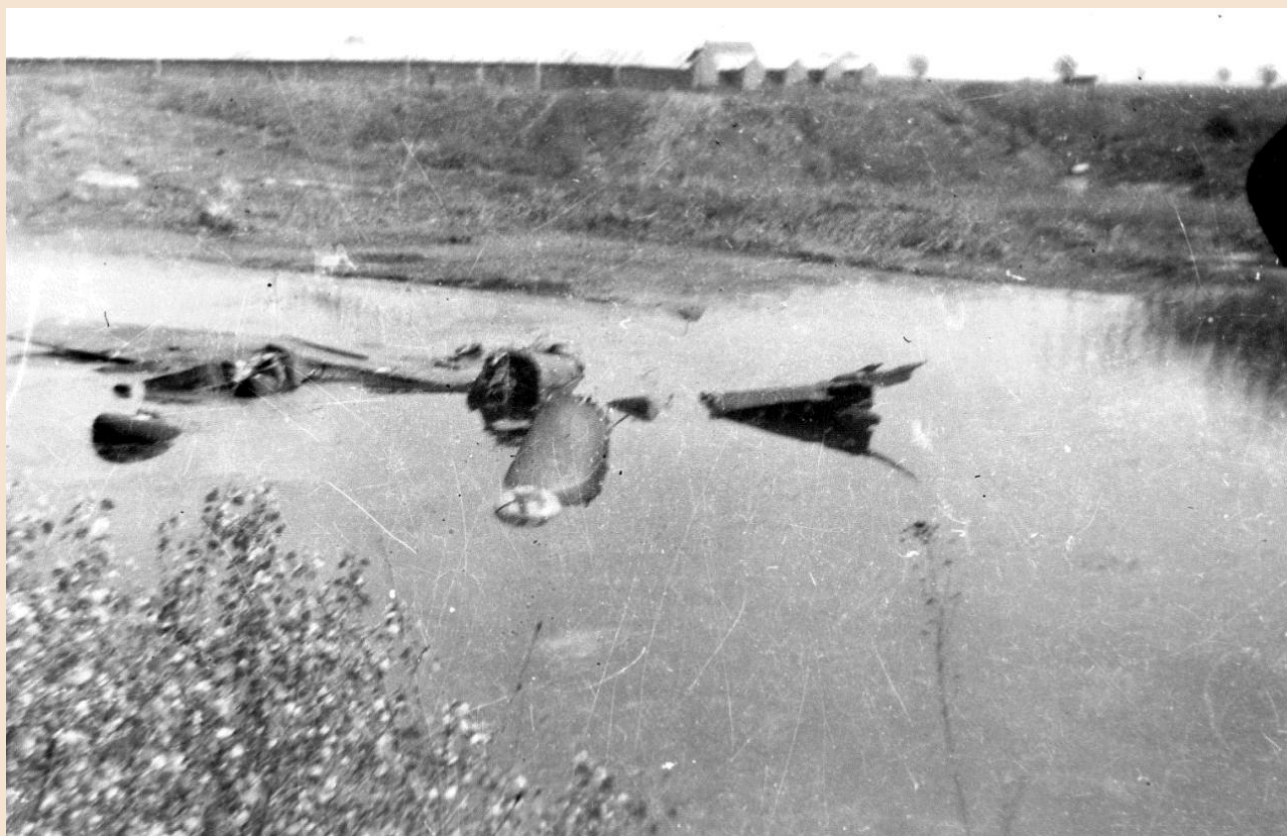
Tijdens de tweede wereldoorlog 1940-1945 werd de productie in de steenbakkerij in Langemark stilgelegd omdat Joseph geen bakstenen wilde leveren aan de Duitse bezetter. Deze eisten tijdens de oorlog de bakstenenproductie van de lokale steenbakkerijen op voor het bouwen van lanceerplatforms voor hun V1 raketten en vliegveldinstallaties.

Na de oorlog was er weinig schade aan gebouwen zodat bij de bevrijding in september 1944 de productie voor lokaal gebruik snel hervat kon worden.

Lancaster vliegtuig stortte neer op het terrein van de steenbakkerij

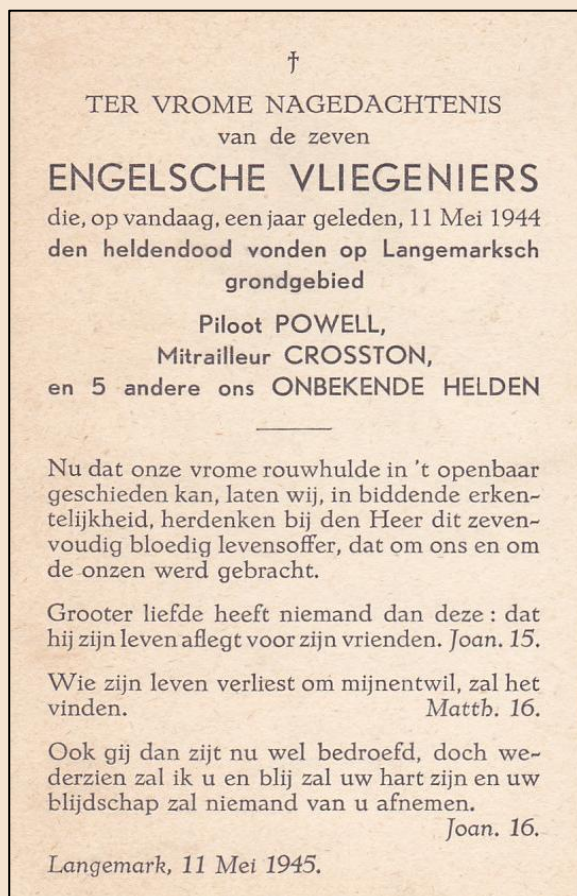
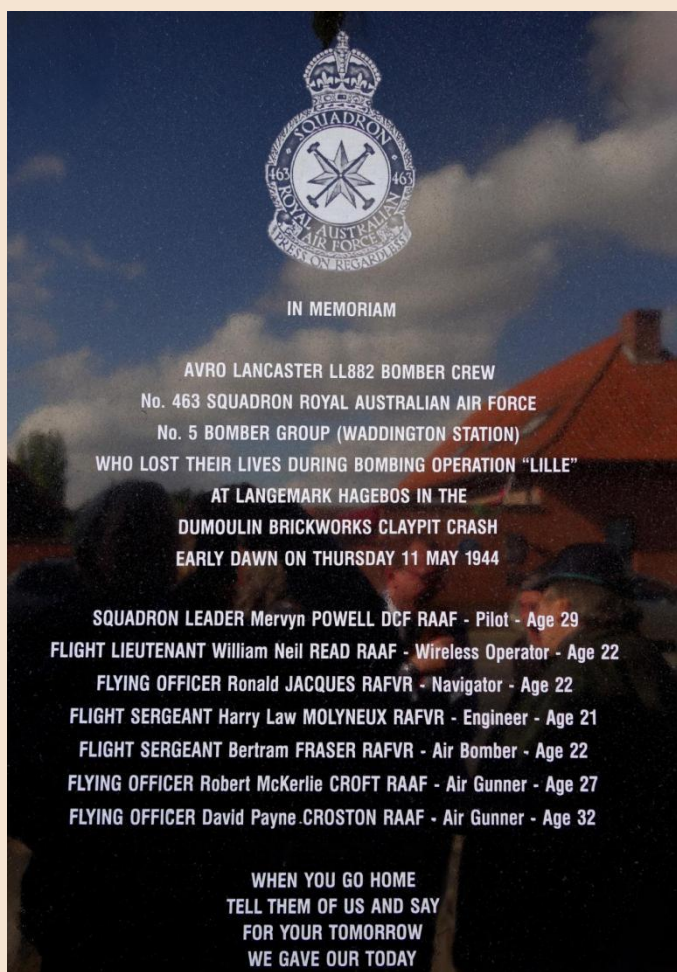
Kort voor 'D-Day' (de landing in Normandië van 6 juni 1944), stortte in de nacht van 10 op 11 mei 1944 een Brits-Australische bommenwerper neer in een kleiput van de Steenbakkerij. Het

vliegtuig, de 'Lancaster Mk. I LL882' van het '463e RAAF Royal Australian Bomber Squadron', was tijdens de terugvlucht na bombardementen op Rijsel neergeschoten door een Messerschmitt, een Duitse nachtjager. Alle zeven bemanningsleden kwamen hierbij om. Enkele plaatselijke getuigen, waaronder Antoon Dumoulin (oudste zoon van Joseph Dumoulin) vertelden over de ravage dat het neergestorte vliegtuig op het terrein van de steenbakkerij aanrichtte. Het wrak van het vliegtuig lag deels onder water in de kleine kleiput. In de omgeving vond men zes bemanningsleden tussen de brokstukken. Om het vliegtuig te bergen, lieten de Duitsers de put leegpompen waarbij het laatste bemanningslid gevonden werd. Alle lichamen werden overgebracht naar de burgerlijke begraafplaats in Wevelgem.

Op 11 mei 1944, een jaar na datum van de crash en de dag na de wapenstilstand van WO2, werd door Joseph Dumoulin een gedenktentoonstelling uitgebracht dat de zeven bemanningsleden herdacht in een misviering. Van de zeven leden waren toen nog maar twee namen gekend, namelijk de piloot 'Squadron Leader Mervyn Powell DFC RAAF' en 'Flying Officer David Payne Croston RAAF - Air Gunner'

75 jaar later werd op 11 mei 2019 een gedenkplaat ter nagedachtenis van deze crash ingehuldigd in de Boezingestraat, wijk Hagebos Langemark, schuin tegenover het 'National Welsh Memorial Park' van Wereldoorlog I.

JAREN 1950: VERDERE MECHANISATIE

In Langemark waren zo'n twintig mannen vast in dienst, in steen- en buizenbakkerij in Wijtschate werkten er zo'n tweeëntwintig personeelsleden.

Na de tweede wereldoorlog kende de baksteenindustrie een grootschalige mechanisatie en automatisering waarbij in de loop van de **jaren vijftig** het kleisteken vervangen werd door baggermolens 'kleibaggers'.

Ook de steen- en buizenbakkerij Dumoulin schakelde in de **jaren 1950** over op een mechanische baggermachine, het aanleggen van elektriciteit en een transportband om de klei van de baggermachine naar de meng- en kneedmachine te transporteren.

Joseph Dumoulin en zijn echtgenote Maria Muysen, zaakvoerders van de opeenvolgende steenbakkerijen van 1922 tot 1981 in Hagebos/Langemark.

Joseph Dumoulin
geboren 23 augustus 1895 in Rumbeke
overleden 15 augustus 1981 in Ieper
Maria Muysen
geboren 28 november 1898 in Langemark
overleden 31 januari 1985 in Langemark

MIDDEN JAREN 1950: START BOUW VAN EEN TUNNELSTEENOVEN

In **1953** had Joseph Dumoulin het initiatief genomen om de volledige productie-eenheid om te vormen tot een permanente steenbakkerij met **een tunneloven**, droogloods, schouw, machine- en productieruimtes, twee bovengrondse mazouthouders van 15.000 en 5.000 liter, en een dieselmotor van 110 pk.

Midden de jaren 1950 werd toen massaal op deze productiemethode overgeschakeld omdat een tunneloven veel gemakkelijker te automatiseren was dan een ringoven.

In tegenstelling tot ringovens, reist in een tunneloven niet het vuur rond maar de stenen. Aan de ene kant worden de gedroogde vormelingen op wagentjes de oven ingereden, aan de andere kant komen ze als gebakken stenen uit.

Het idee van Joseph was om vormelingen te stapelen op metalen onderstellen van spoorwagens NMBS die zouden drogen via de luchtcirculatie van de open vensters in de tunnel.

In het eerste deel van de oven worden de stenen langzaam op temperatuur gebracht zodat het resterende vocht uit de stenen verdampt. Ongeveer in het midden van de tunnel bevindt zich de eigenlijke oven waar de vormelingen gebakken worden onder neervallend kolengruis dat door de branders gecontroleerd wordt.

De bouw werd onder de leiding en toezicht van Joseph Dumoulin opgetrokken met eigen personeel en met hulp van zijn zonen.

Begin jaren 1960: de tunneloven van 500 meter lang in opbouw. Joseph Dumoulin poseert bij de tunneloven in opbouw.

1965-1979: TUNNELSTEENOVEN

De tunneloven **was begin de jaren zestig klaar** om in productie te gaan. De nieuwe oven bleek echter tegen alle verwachtingen in niet te voldoen: de stenen droogden te snel of onvoldoende waardoor ze barstten. Op de langzaam voortschrijdende wagons in de tunnel werden de vormelingen onvoldoende doorbakken waardoor de stenen geen egale rode kleur kregen.

Door deze problemen kon de fabriek in Langemark niet concurreren met andere steenbakkerijen uit de omgeving. Hoewel de steen- en buizenbakkerij Dumoulin de druk op de markt voelde, slaagde het bedrijf er niet in om daar adequaat op te reageren.

In 1972 waren de gebouwen van de oude steenbakkerij (de Hofmann-steenoven) reeds afgebroken, maar stond de schouw van die oven nog recht.

Onderaan de schouw werd er een opening gemaakt en gestut met balken. De balken werden in brand gestoken en de schouw viel neer.

*1975
Joseph Dumoulin
bij de tunneloven*

De steenbakkerij in Langemark bleef nog enkele jaren stenen produceren maar er werd nog slechts met een geringe bezetting van zo'n vijf arbeiders gewerkt. Geleidelijk aan werd er niet meer geproduceerd en werd de overblijvende stock verkocht.

Omstreeks **1979-1980** sloot het bedrijf in Langemark de deuren.

Door het overlijden van oprichter Joseph Dumoulin in augustus **1981** viel het doek definitief over de steen- en buizenbakkerij Dumoulin.

De tunneloven werd in **2023** volledig gesloopt en is volledig uit het landschap verdwenen.

Op het fiets- en wandelpad 'de Vrijbosroute', ter hoogte van de wijk Hagebos van Langemark, herinneren twee infopanelen van de provincie West-Vlaanderen aan deze geschiedenis van de steenbakkerij Joseph Dumoulin.

De tunneloven in 2018 ↑

*Luchtfoto's vóór de
sloop van de
tunneloven in 2023
(dronebeelden
Firma NX2)*

↓ →

*De Vrijbosroute,
het wandel- en
fietspad, loopt
naast de
tunneloven*

MEER INFORMATIE:

- Artikel: ***Mechanisering en automatisering in de golfkeramische sector.***

Steen- en buizenbakkerij Dumoulin in Langemark en Wijtschate (ca.1922-1980)

Auteur: Kim Descheemaeker (*)

* artikel verschenen in 'Erfgoed van Industrie en Techniek - 1 - 2020'

*Dit artikel kwam tot stand binnen het **project 'Dichter bij de mensen' van CO7.***

CO7 (CultuurOverleg Zeven) (°2005) is het samenwerkingsverband voor cultuur en erfgoed tussen de zeven gemeenten Heuvelland, Ieper, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke. De werking wordt gefinancierd met een bijdrage van de deelnemende gemeenten, werkingssubsidies van de Vlaamse overheid en diverse projectsubsidies.